

Történelem

tankönyv

8

Hruscsov, az SZKP első titkára 1953–1964 között. A kommunista párt 1956 februárjában tartott kongresszusán a küldöttek előtt Hruscsov egy titkosnak szánt beszédben élesen kritizálta Sztálin személyi kultuszát, embertelen politikáját. (A „titkos” beszéd tartalmáról a szabad világ napokon belül értesült.)

„Ha Sztálin azt mondta, hogy ezt vagy azt az embert le kell tartóztatni, el kellett hinni, hogy az a személy a »nép ellensége« [...]. És milyen bizonyítékokat mellékeltek ezekhez? A vádlottak »beismerő vallomása-
it«. De hogy történhetett meg, hogy emberek beismertek olyan bűncselekményeket, amelyeket egyáltalán nem követtek el? Csakis egy módon – a ráhatás fizikai módszereinek alkalmazásával, kínzásokkal, melyek következtében az emberek elvesztették eszméletüket és ítélőképességüket, melyek arra kényszerítették őket, hogy megfeleljenek emberi méltóságukról. Így szület-
tek meg a »beismerések.«” (Részletek Hruscsov „titkos” beszédéből, 1956. február)

1. Az 1956-os forradalom és szabadságharc

„A legázolt, bilincsbbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben.”
(Albert Camus [álber kámü], francia író, 1957)

A Rákosi-időszak alkonya

- *Hogyan hatott Sztálin halála hazánk belpolitikai életére?*
- *Milyen területeken érződött a Nagy Imre miniszterelnökségéhez köthető „új szakasz” hatása? Miért ért véget másfél év után?*

Hiába záratta ki Nagy Imrét Rákosi Mátyás még a pártból is, miután 1955-ben megfosztották a kormányfői tisztségtől, korábbi hatalmát már nem tudta visszaállítani, sőt a befolyása és tekintélye egyre csökkent. A nemzetközi politika eseményei is ezt mutatták. **A szovjet vezetés kibékült Titóval.** (Hetedikes tankönyv, 202. oldal.) Ez azt is jelentette, hogy ha Tito nem a Nyugat ügynöke, akkor nem lehetett az a vele „összeesküvő” Rajk László sem. **Rákosi kénytelen volt beismerni a párt vezetőségének szerepét a hamis vádakon alapuló koncepciós perben.** Csapást jelentett számára, hogy a szovjet kommunista párt **(SZKP) kongresszusán (1956) Hruscsov komoly** (ha nem is minden bűnt feltáró) **kritikát mondott Sztálinról,** és így a sztálinizmusról és minden sztálinista rendszerről.

Rákosi belpolitikai helyzete sem volt jobb: **A társadalom minden rétegében óriási feszültségek halmozódtak fel.** A kommunista párt vezetői és tagsága közül is egyre többen fordultak szembe Rákosival. **1**

1 A párton belüli ellenzék először a párt taggyűlésein és más szervezeteiben tudta hallatni hangját. Egyéb fórumon elképzelhetetlen lett volna ellenvélemények kinyilvánítása a sajtó- és a szólásszabadság hiánya miatt. Az Írószövetség párttaggyűlésén neves írók és művészek tiltakozó nyilatkozatban foglaltak állást az ellen, hogy a párt beavatkozik a kulturális életbe és cenzúrázza a sajtót, a könyveket. A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) által létrehozott értelmiségi vitakör, a Petőfi Kör ülésein éles kritikák hangzottak el a sztálinista gazdaságpolitikáról, a sajtószabadság hiányáról. Rákosi betiltotta a Petőfi Kört, és azt tervezte, letartóztatja az elégedetlenkedőket. A szovjet vezetés azonban érzékelte, hogy „Sztálin legjobb magyar tanítványa” túlfeszítette a húrt. Az egypárti diktatúrában szinte minden kapcsolatban van az állampárttal. Az első, az MDP-től nagyjából független ellenzéki szervezet a MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége) volt. 1956. október közepén alakult Szegeden, majd Budapesten és sorra az ország nagy egyetemi városaiban.

Ráadásul Lengyelországban 1956 nyarán munkásfelkelés tört ki. Moszkva nyugtalansága fokozódott. **Szovjet küldöttség érkezett Budapestre, és közölték Rákosival, hogy le kell mondania az első titkári tisztségről.** Utódaiként az MDP vezetősége Rákosi elvbarátját, és bűntársát, **Gerő Ernőt „választotta meg”** (1956 nyara). Rákosit végül a Szovjetunióba vitték. Itt élt haláláig (1971). **Rajk Lászlót** – és három kivégzett társát – 1956. október 6-án ünnepélyesen újra eltemették. **2**

Ülésezik a Petőfi Kör. Az ülésekre annyi érdeklődő ment el, hogy nem fértek el a nagyteremben, az emberek az utcára kivezetett hangszórókon hallgatták a vitát.

2 Rajk Lászlót és három kivégzett társát valójában ekkor temették el, mert korábban a közvélemény számára ismeretlen helyen földelték el holttestüket a gyilkosaik. A temetésen 200 ezer ember vett részt. Nyilvánvaló volt, hogy itt már nem a keménykezű kommunista belügyminiszter végtisztességéről, hanem a rendszer elleni tiltakozásról van szó. Egy régi harcostárs, aki jól ismerte Rajkot, meg is jegyezte: „Szegény Laci, ha ezt látná, de közénk lövetne.” A temetés után a fiatalok néhány százfős csoportja átment a Batthyány-örökmécseshez. Itt már látszólag sem Rajkról volt szó, felhangzott a „Nem állunk meg félúton, sztálinizmus pusztuljon!” jelmondat.

• A párt vezetése ráadásul ügyetlen is volt, amikor éppen október 6-ára időzítette a temetést. Miért? Véleményed szerint miért pont Batthyány Lajos emlékhelyénél gyülekeztek? Indokold az állításod!

MEFESZ-gyűlés Szegeden • Összegezd, melyek voltak az ifjak legfőbb követelései!

A Budapesti Műszaki Egyetem diákgyűlésén, 1956. október 22-én elhatározták, hogy követeléseik nyomtatékosítására és a lengyel nép melletti rokonszenv kifejezésére **következő nap délután tüntetést** szerveznek Budapesten. A műegyetemisták **16 pontban fogalmazták meg követeléseiket**.

Ezek közül a legfontosabbak:

- a szovjet csapatokat vonják ki Magyarországról;
- alakuljon új kormány, ismét Nagy Imre vezetésével;
- tartsanak többpárti választásokat (általános, egyenlő és titkos alapon);
- tartsanak nyilvános tárgyalást Rákosi és bűntársai ügyében;
- teljes vélemény- és szólásszabadságot;
- szakemberek bevonásával szervezzék át a gazdasági életet (bérek emelése, a tervgazdálkodás, a kollektivizálás és a beszolgáltatások felülvizsgálata), a hazai adottságok és a nép létérdekei alapján.

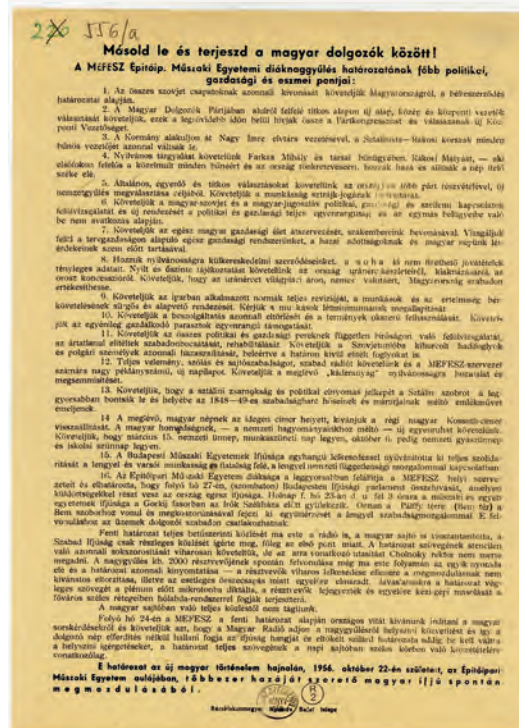
A Gerő-féle pártvezetés betiltotta a diáktüntetést, és a tiltást 13 órákor felolvasták a rádióban. Ám a szikra már kipattant. Aki eddig nem tudott róla, most már értesült arról, hogy valami készül a fővárosban.

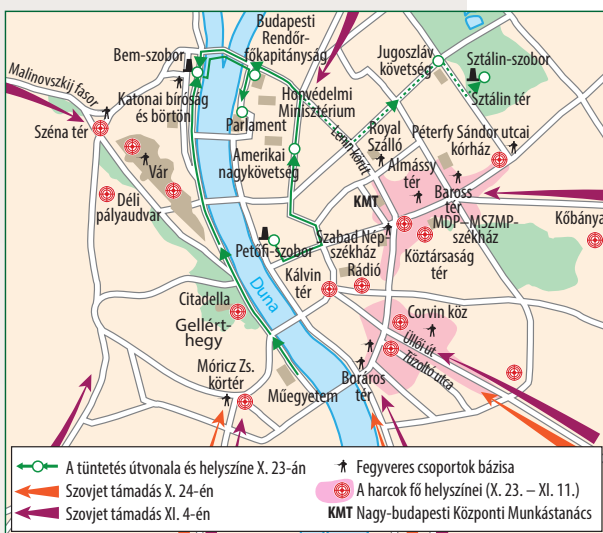
• Kezdetben fejtörést okozott a pártvezetőségnek, hogy milyen indokkal tiltsa be a tüntetést – hiszen az nem a magyar rendszer elleni, hanem a „testvéri” Lengyelország melletti tüntetésnek indult. Fogalmazd meg, mi a kettő között a lényegi különbség!

@ Nézz utána, hol és hogyan zajlottak le 1956 nyarán a lengyelországi munkásfelkelés eseményei! Miért váltotta ki ez a szovjet pártvezetés aggodalmát? Hogyan próbálták kezelni ezt a problémát? Milyen összefüggés van a lengyelországi és a későbbi magyarországi események között?

Rajk László és társainak ravatala 1956. október 6-án • Végezz gyűjtőmunkát: kik voltak Rajk László vádlottársai! Hol helyezték az áldozatokat örök nyugalomra? Indokold meg, miért helyesebb a temetés szó az újrateremtés helyett a Rajk-per áldozatai esetében!

Az 1956-os forradalom eseményei és helyszínei Budapesten • Kövesd a tömeg útját a térképen! Keresd meg a forradalom első napjának történelmi helyszíneit!

Tüntető fiatalok az Országház épülete előtt • Olvasd el a táblák feliratait! Magyarázd meg a jelmondatokat!

3 Nagy Imre – aki a tüntetést egyébként ellenezte – délelőtt megbeszéléseket folytatott azokkal a párton belüli személyekkel („Nagy Imre-kör”), akik támogatták politikáját. Este az Országház egyik erkélyére kiállva így kezdte beszédét: „Eltársak...!” A tömeg zúgása elnyomta szavait: „Nem vagyunk mi elvtársak!” Beszéde végeztével Nagy Imre felszólította a tömeget, hogy közösen énekeljék el a Himnuszt, majd térjenek haza. A Himnuszt elénekelték, de az emberek többsége nem tért haza.

Október 23., a forradalom kirobbanása

A fél háromkor mégis engedélyezett tüntetés pesti résztvevői a **Petőfi-szobornál** gyülekeztek. Majd a tömeg a Margit hídon át Budára, a **Bem térre** ment. Közben a budai tüntetők a Műegyetem elől indultak el ugyanide. A lengyeleket éltették, ugyanis Lengyelországban a magyarországi „új szakaszhoz” hasonló reformfolyamat indult el. A tüntetők Rákosit és Gerőt kárhoztató jelmondatokat hangoztattak. Később már a szovjet csapatok kivonását is követelték: „Ez a haza magyar haza, minden orosz menjen haza!” **Az egyetemisták tüntetéséhez a lakosság egyre nagyobb tömegei csatlakoztak.**

• A helyszíneknek gyakran jelképes jelentésük van. Miért a **Petőfi-szobrot** és a **Bem-szobrot** választották a tüntetők?

Felvonuló fiatalok 1956. október 23-án • Figyeld meg a képet! Milyen érzelmeket tükröz a felvonulók arca?

A Bem térről a Kossuth térre, az Országház elé vonult a közel 200 ezer főre becsült, békés, jókedvű tömeg. **Nagy Imrét szerették volna hallani**, de ő nem volt az épületben. Nagy Imre végül is – a „hívei” kérésére – órákkal az események után érkezett ide. **3** Nagy Imre rövid beszéde csalódást keltett, hiszen mindössze annyit ígért, hogy a párt vezetése majd orvosolja a hibákat, s visszatér az „új szakasz” politikájához. Ami 1953-ban még lelkesedéssel töltötte el az embereket, az most már kevés volt. A Gerő Ernő vezette MDP-ben már nem bízott senki.

Beszéde után Nagy Imre átment a pártközpontba. Itt a párt vezetősége éjfél körül felkérte, hogy ismét vállalja el a kormányfői tisztséget. **Nagy Imre tehát újra kormányfő lett**, de korábbi – sztálinista – ellenfeleit nem távolította el a hatalomból.

• Nagy Imre este még nem is ígérhetett többet; sőt hivatalosan még ennyit sem. Miért? Egy demokratikusan működő országban melyik tisztelet választja meg a miniszterelnököt? Mi volt Gerő Ernő tisztsége?

A Kossuth téri eseményekkel egy időben ezek gyülekeztek a Sztálin téren (ma Dózsa György út), a **Sztálin-szobornál**. A hatalmas szobor – amely előtt a kor központilag megrendezett nagy ün-

Ennyi maradt a Sztálin-szoborból. A teret ettől kezdve tréfásan Csizma térnek nevezték.

nepi felvonulásai haladtak el – a zsarnokság legfőbb jelképének számított. *Este 9 óra után néhány perccel ledöntötték a monstrumot.* **4**

Ugyanakkor a tömeg egy része a **Magyar Rádió székháza** előtt gyülekezett. A rádió este nyolc órakor közvetítette Gerő Ernő beszédét. Ebben az MDP első titkára elítélte és *nacionalistának bélyegezte* a tüntetést. **5** **6** A rádió előtt gyülekezők ki akarták kényszeríteni a Magyar Rádió elnökétől, hogy élő adásban olvashassák föl a követeléseiket.

Este 9 óra körül a rádió ÁVH-s védői tüzet nyitottak az emberekre. Ugyanakkor a rádióhoz kivezényelt katonák közül egyre többen álltak át a tüntetőkhez, mások az időközben feltört budapesti fegyverraktárakból szerzett fegyvereket osztogattak. A tűzharc több áldozatot követelt. A tüntetés felkelésbe csapott át. A felkelők hajnalra elfoglalták a Magyar Rádió épületét, de a stúdiókat akkorra már lekapcsolták.

5 Részlet Gerő Ernő rádióbeszédéből (1956. október 23., 20 óra): „[...] elítéljük azokat, akik ifjúságunk körében a sovinizmus* mételjét igyekeznek terjeszteni, s a demokratikus szabadságot, amelyet államunk a dolgozó népnek biztosít, nacionalista jellegű tüntetésre használták fel. Pártunk vezetését azonban ez a tüntetés sem ingatja meg abban az elhatározásában, hogy tovább haladjon a szocialista demokratizmus fejlesztése útján.”

• Mit gondolsz, a beszéd mely részlete bőszihihet fel az embereket? Indokold meg véleményed! Az idézet melyik mondatából derül ki, hogy Gerő semmilyen lényeges változást sem ígért?

6 Nagy Imre valószínűleg azért *nem akart részt venni a tüntetésen*, mert néhány nappal korábban figyelmeztették, hogy Gerő Ernő provokációra készül. Hagyja elfajulni az eseményeket a felkelésig, hogy azután lecsaphasson a párton belüli ellenzékre. Lehetséges, hogy tényleg így volt. Eszerint Gerő esti rádióbeszéde szándékoltnak volt goromba, hogy „kiugrassa a nyulat a bokorból” akkor, amikor a szovjet tankok már Budapest felé dühöregtek.

Az MDP pártközpontjában Gerő Ernő, valamint a Minisztertanács éppen leváltott elnöke és az aznap este kinevezett új kormányfő, Nagy Imre részvételével folyamatos válságtanácskozást tartottak. Itt döntöttek este 9 óra után arról, hogy **kéri Moszkvától a szovjet katonai beavatkozást**. A szovjet csapatok Budapestre való be-

4 A Sztálin-szobor a Városliget szélén állt 1951 óta. Olyan történelmi személyiségek, mint például Tisza István, Görgei Artúr, Andrássy Gyula szobrának anyagából öntötték a tízméteres talapzaton álló, nyolcméteres óriást.

Már a MEFESZ pontjai között megfogalmazódott: „Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét, a Sztálin-szobrot a leggyorsabban bontsák le, és helyébe az 1848–49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.”

A ledöntés nem volt egyszerű feladat. Hiába tekertek rá drótkötelet, és próbálták lerántani, az erőlködő teherautók kereke kipörgött, a hattonnás gigász állta az ostromot. Végül a közeli ipari szakközépiskola műhelyéből lángvágókat hoztak. Ezzel térd alatt átvágták a szobrot, amely végre megadta magát, és a térre zuhant. A teherautók bevontatták a szobrot a mai Blaha Lujza térre, ott napokig darabolták. Aki tehette, hazavitt belőle emléke. A legnagyobb ismert darabját, az óklét ma a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi. A talapzaton egy pár csizma maradt.

• Melyik volt az az épület, amely Párizsban a zsarnokság jelképének számított, és ezért 1789-ben a forradalom kezdetén a tömeg lerombolta?

• A forradalmak általában egy korábbi, jól ismert forradalom példáját követik. Az 1848-as márciusi pest-budai forradalom például az 1789-es párizsi eseményeket tekintette példaképének. Szerinted milyen példát követett 1956. október 23-a forradalma?

ÁVH-s alakulat a Magyar Rádió épületénél
• Figyeld meg a táblát! Melyik utcában található a Magyar Rádió épülete? Miért vált fontos politikai eszközzé a rádió (később a televízió) a XX. században?

7 A szovjet csapatok a háború óta folyamatosan Magyarországon tartózkodtak. 1956 őszén – a Varsói Szerződés megállapodásának értelmében – három szovjet hadosztály* állomásozott Magyarországon, összesen körülbelül 60 ezer katona. A Csepel-szigeten, Tökölön rendezkedett be a szovjet csapatok magyarországi parancsnoksága.

Gerő Ernő október 23-án este valóban kérte a szovjet segítséget a forradalom eltiprásához, de nem az országot, hanem akkor még csak Budapest ellen. Gerőnek egyébként ehhez nem volt joga, hiszen „csak egy párt” vezetője volt, nem a Magyar Népköztársaságé. (Lehetősége persze volt rá, hiszen – tudjuk – az MDP kezében volt az egész államélet irányítása.) Nagy Imre sem a következő napon (24-én), sem később nem volt hajlandó aláírni azt a dokumentumot, amelyben a magyar kormány szovjet katonai segítséget kér, úgyhogy az MDP vezetői és a budapesti szovjet nagykövet (Andropov) végül is Hegedűs Andrással, a Minisztertanács korábbi elnökével írták azt alá. Hegedűsnek viszont ekkor ehhez már nem volt joga, ezért visszatámasztotta a dokumentumot.

• *Mi a Varsói Szerződés? Mi volt a köze a szovjetek magyarországi katonai jelenlétéhez? Milyen címen tartózkodtak Magyarországon a szovjet csapatok 1945–1947 között? Milyen ürüggyel 1947 és 1955 között? Milyen címen 1955 után?*

Lyukas magyar zászlók az 1956-os forradalom idején

Szovjet tankok Budapest utcáin

vonulását egyébként nem kellett külön kérni. **7** *Már a délutáni szürkület beállta előtt megindultak a harckocsi hadoszlopok Budapest felé Székesfehérvár és Cegléd felől.*

A szovjet harckocsik megjelenése Budapesten olaj volt a tűzre. **A tömegtüntetés – mint láttuk – fél nap alatt népfelkeléssé, majd forradalommá vált; végül a szovjet tankok benyomulása a városba szabadságharcra fokozta az eseményeket.**

A forradalom jelképei

A magyar forradalom és szabadságharc első perceitől fogva **elkezdődött a gyűlölt Rákosi-korszak nemzetidegen jelképeinek a megsemmisítése**. A gyárakról és más épületekről leverték a vörös csillagokat, leszedték a vörös zászlókat és az ún. Rákosi-címert. A népharag eltávolította a szovjet és kommunista jelképeket a középületekről, köztételekről, kitörölte a kommunista vezetők neveit az intézmények, hivatalok vállalatok nevéből, cégtábláiról. Később visszakapták korábbi neveiket a terek és az utcák. Rendeletet hoztak a magyar katonai egyenruha és a nemzeti rangjelzések rendfokozatok visszaállításáról. Nemzeti ünnepé nyilvánították március 15-ét és október 23-át.

Már a forradalom kitörésének délutánján a Bem-téren megszületett **a forradalom jelképe: a lyukas nemzeti színű zászló**. A nemzeti zászlóból ugyanis kivágták a szovjet mintájú címet (az úgynevezett „Rákosi-címert”).

• *Ismételd át a hetedikes tankönyv 211. oldala segítségével az úgynevezett „Rákosi-címerről” tanultakat! Miért nem felelt meg ez a címer a címertan szabályainak és a magyar történelmi hagyományoknak?*

A forradalom napjaiban, sőt hónapokig még utána is az **ellenállás szimbólumává vált az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc örökségeként a Kosuth-címer** az újságok címlapján, plakátokon, rölapokon, a forradalom oldalára állt harckocsik oldalára festve, de a forradalmi in-

Egy korszak jelképe, az immáron gölyök lyuggatta vörös csillag a földön hever @ Nézz utána például a világhálón, mit jelképezett az ötágú vörös csillag!

tézmények fejlécein, igazolványain, pecsétjein is ezt használták. Szerte az országban Kossuth-címeres emblémák kerültek a gyűlölt ötágú csillag helyett a közintézmények homlokzatára, a szobrok talapzatára. ⁸

A Kossuth-címer Magyarország címere 1849, 1918–1919, 1946–1949 és 1956–1957 között. A Kossuth-címer a történelmi magyar nemzeti címer rendhagyó változata, amelyen nem szerepel a Szent Korona, alakja pedig a szokásos egyenes oldalú pajzs helyett tetején és oldalán befelé ívelt, sajátosan magyarnak tekintett pajzsforma.

A pesti srácok és szabadsághősök

Az október 24-én a főváros ellen vonuló szovjet erők a számukra idegen városban elakadtak. Sőt a kora reggeli órákban Budapest egyes pontjain *megkezdődött a fegyveres ellenállás az idegen támadással szemben*. Ez meglepte a szovjet katonákat, hiszen veszteségeik voltak. A kötelezően besorozott, a magyar helyzetről mit sem tudó szovjet kiskatonák a hivatalos propaganda hatására azt hitték, hogy csapataik Magyarország védelmében jöttek Budapestre, és az „imperialista és fasiszta ügynökök” támadása ellen nyújtanak segítséget a magyar elvtársaknak. Az 1953-ban Kelet-Berlinben jól működő taktika, amely azon alapult, hogy a harcokcsoportok megfélemlítik az embereket, kudarcot vallott. **Az idegen nagyhatalom beavatkozása a magyar ügyekbe nem várt heves ellenállást váltott ki a lakosság részéről.**

- Mit gondolsz, miért volt könnyű elhitétni a szovjet katonákkal, hogy Magyarországon fasiszták ellen kell harcolniuk?
- Nézz utána a *hetedikes tankönyv* 194. oldalán, hogy mi történt Kelet-Berlinben 1953-ban!

A magyar szabadságharcosok jórészt „**Molotov-koktélokkal**”* támadtak a gyalogsági fedezet nélkül támadó harcokcsoportokra. ⁹ A fővárost védő felkelők a laktanyákból, rendőrörsökről, fegyvergyárakból szereztek fegyvert. Jelentős mennyiségű fegyvert és lőszert zsákmányoltak a betörő ellenséges szovjet alakulatoktól is. A szabadságharc alatt *felgyorsult a magyar rendőrség és a honvédség szétesése*. Az alakulatok egy része átállt a felkelőkhöz, mások hagyták magukat lefegyverezni. A budapesti Kilián-laktanya parancsnoka, *Maléter Pál* ezredes fegyverszünetet kötött a felkelőkkel.

Maléter később a forradalom alatt honvédelmi miniszter lett.

Az első győzelmek új lendületet adtak a felkelőknek: **a következő napokban sorra jöttek létre a szabadságharcos központok** Budapest közlekedésileg és stratégiaileg fontos pontjain (*Széna tér, Corvin köz, Tűzoltó utca, Baross tér, Boráros tér, Móricz Zsigmond körtér stb.*). A lakosság egyöntetűen a harcoló forradalmárok mellett állt. Ellátták őket étellel, meleg ruhával, gondoskodtak a sebesültekről. A **felkelőcsoportok tagjai nagyrészt egyszerű emberek**: a környék lakói, munkások, technikusok, sorkatonák, diákok, egyetemi hallgatók voltak, kisebb számban akadt közöttük magasabb végzettségű személy. Különböző korú emberek fogtak fegyvert a szabadságért, de különösen nagy volt közöttük a 15–20 éves fiatalok aránya.

⁸ Néhány jelmondat a forradalom időszakából:

- Lengyelország példát mutat, kövessük a magyar utat!
- Bem apó és Kossuth népe, menjünk együtt, kéz a kézbe!
- Munkás-paraszt gyerekek, együtt megyünk veletek!
- Új vezetést akarunk, Nagy Imrében bizalmunk!
- Nem állunk meg félúton, sztálinizmus pusztuljon!
- Szovjet sereg menjen haza, Sztálin-szobrot vigye haza!
- Függetlenség, szabadság!
- Ruszkiak haza!
- Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba!
- Aki magyar, velünk tart!
- Most vagy soha!
- Vesszen az önkény, éljen a törvény!
- Szabadságra szavazunk, Kossuth-címer mert akarunk!
- Ez a haza magyar haza, minden orosz menjen haza!
- *Vitassátok meg, hogy a követelések mennyiben csengenek össze a MEFESZ 16 pontjával!*

A szovjet katonák kivonulását követelő felirat egy zöldségbolt kirakatán

⁹ A Molotov-koktél benzinnel (vagy más gyúlékony folyadékkal) megtöltött üveg, amelyet dugó helyett az üveg nyakába beszorított rongydarabbal dugaszoltak el. A benzinnel átitatott rongydarabot meggyújtották, és az üveget egy épületről a tankra dobták. Az üveg eltört, az égő benzin befolyt a tank szellőzőnyílásain és a motor hűtőberendezésén keresztül a harci járműbe. A legénységnek azonnal menekülnie kellett, ha nem akartak bennégni. A tankot elhagyva a katonák már könnyű célpontot jelentettek a szabadságharcosoknak.

• *Ki volt Molotov, akiről a „koktél” a gúnynevet kapta? (Segít a hetedikes tankönyv 140. oldala.)*

A Time magazin címlapja. Amerikában a magazin 1927 óta adományozza az „év embere” címet. 1956-ban ezt „a magyar szabadságharcos” érdemelte ki. Dr. Pestessy József orvos így emlékszik a Corvin köz srácaira: „A Molotov-koktéltól sérült gyerekek gyakran tenyerükön égési sebekkel kerültek be a Kilián-laktanya pincéjében működő segélyhelyre. A betegellátás után a pesti srácok nem várták meg a teljes gyógyulást, újra részt vettek az utcai harcokban azzal, hogy »Tudunk már ezzel hajítani...«.”

10 Pongrácz Gergely (1932–2005), a legendás Corvin köz-i parancsnok a szabadságharc leverése után elhagyta Magyarországot, és csak a rendszerváltoztatás után tért haza. Így emlékezik vissza a fegyveres csoport szervezésére:

„A forradalomban való részvétel mindig önkéntes alapon történik. Akik ott voltak, saját elhatározásukból, önként csatlakoztak. Mi senkit sem kérdeztünk meg: honnan jössz, ki vagy? Az sem érdekelt minket, hogy a jelentkező mint politikai fogoly vagy köztörvényes bűnöző járta meg a börtönt. Sem nemzetiség után, sem vallásfelekezet után nem kérdeztünk. Ha egyszer fegyver volt a kezében, és az úgynevezett egyetemi 14 pont megvalósítása érdekében harcolt, akkor bajtárs volt.” (Az egyetemisták eredetileg 14 pontot fogalmaztak meg, amelyet 16-ra egészítettek ki.)

A József körút és az Üllői út sarka Budapesten • Keresd meg az 1956-os forradalom és szabadságharc minél több helyszínét a történelmi atlaszban!

Ezek a tizenéves a fiúk és lányok, az úgynevezett „pesti srácok” elszánt bátorságukkal a **nemzet hőseivé, a forradalom jelképévé váltak**. Nem adták fel a harcot a túlerővel szemben, még akkor sem, ha a küzdelem már ézszerűtlennek és reménytelennek látszott. Sokan áldozták életüket a küzdelemben, és sokakat ért el a forradalom és a szabadságharc leverését követő megtorlás. A legfiatalabb áldozat közülük **Mansfeld Péter** volt, aki 1956 után is többször szembefordult a rendszerrel, ezért a 18. életévének betöltése után, 1959-ben végezték ki.

A 15 éves szabadságharcos, Szeles Erika fényképe a forradalom leverése után jelent meg egy dán hetilap címlapján. Erika akkor már nem élt. 1956. november 7-én vagy 8-án nyaklövés végzett vele, lelőtte egy szovjet katona. A híressé vált képet egy dán fotós készítette még a forradalom alatt. A fényképész Erika keresztnevére emlékezett, mert beszélgetett vele. (Erika valószínűleg tudott kicsit dánul, mert az 1940-es évek végén három hónapot Dániában töltött egy jótékonyági szervezet jóvoltából.)

Egy dán fiú eltette az Erika képeit leközlő újságok akkori számait, és amikor ötven évvel később újra rájuk bukkant, elhatározta, hogy felkutatja Erikát. Az ő kitartásának és egy portál kutatásainak köszönhetően derült ki, hogy pontosan kit ábrázol a fotó, és vált ismertté Erika rövid életének története.

Az egyik legjelentősebb fegyveres csoport Budapesten a **Corvin közben** harcolt (a Corvin mozi előtti és melletti utcácskában). A csoport parancsnoka többek között **Pongrácz Gergely** volt. Ez volt az egyik legnagyobb és legtovább kitartó ellenállási pont a szovjet alakulatokkal szemben. **10** A közelében levő Kilián-laktanyával együtt ellenőrizte az Üllői utat és a körutat, ahonnan a szovjet tankok a belváros felé törtek.

A forradalom első napjai

A forradalom kitörését követő napokban **bizonytalan helyzet alakult ki az egész országban**. Budapesten a folytatódó harcokat tüzszünetek váltogatták. Az országot eddig irányító állampártban (MDP) éles viták folytak. **Gerő és a régi rend fogyatkozó hívei a kemény fellépés mellett kardoskodtak, Nagy Imre és hívei a tárgyalásos rendezést, a vérontás elkerülését szerették volna, miközben az eseményeket már**

nem ők irányították. **11 A fegyveres felkelők gyökeres változásokat követeltek.** A hatalom statáriumot* hirdetett, kijárási tilalmat is elrendeltek, de mindezekkel a lakosság nem sokat törődött. Ünnepi zsúfoltság volt az utcákon. A statáriumra válaszként általános sztrájk kezdődött. Az ipari üzemek irányítását sok helyen a munkások által szabadon választott **munkástanácsok*** vették át. Más intézményekben és vidéken **forradalmi bizottságok** jöttek létre a tanácsok helyett. A vezér nélküli forradalom népe elkezdte megszervezni önmaga igazgatását.

• Mit tudsz a tanácsokról? (*Hetedikes tankönyv, 224. oldal.*)

Az első komoly fordulópont a forradalom történetében **október 25-én** történt. **Az Országház épülete előtt** gyülekező **fegyvertelen tömegre 11 óra körül a környező utcákból és az épületek tetejéről golyószóró- és géppisztolytűz zúdult.** Leírhatatlan pánik tört ki a téren. A fejvesztve menekülő emberek sehol sem találtak fedezéket a **sortűzzel** szemben. Percek alatt halottak tucatjaival telt meg a tér. **12 A vérengzésnek több mint száz halálos és rengeteg sebesült áldozata volt. Az emberek tudták, hogy a mézárást az ÁVH követte el.** **13**

13 A forradalom leverését követő időszakban a hatalom igyekezett a felkelőket felelőssé tenni az Országház előtti gyilkos sortűzért. Az '56-os forradalmat és szabadságharcot ellenforradalomnak állították be, az október 25-i sortűzet „ellenforradalmi provokációnak” mondták, de ebben nem sokan hittek. Hogyan jutottak volna fel a felkelők nehézfegyvereket cipelve, észrevétlenül olyan jelentős középületek tetejére, mint az Országházzal szemben álló Földművelésügyi Minisztérium? Miért nyitottak volna tüzet forradalmár társaikra? Az Országház előtti vérengzés híre percek alatt bejárta Budapestet, és az ÁVH elleni gyűlöletet az egekig fokozta. „Gyilkos ÁVH!”, „Vesszen az ÁVH!” – szölkáltak az új jelmondatok. Eddig az eseményig a forradalmárok foglyaikat, köztük az ÁVH-s tiszteket is bántatlanul szabadon engedték. A „véres csütörtök” után az országban néhány esetben sor került lincselésre*: a forradalom egy hete alatt az egész országban körülbelül 30 ember esett az utcai népharag áldozatává. Túlnyomó többségük az ÁVH tagja volt.

Egy órával később – valószínűleg a sortűz* hatására – a Budapesten tartózkodó szovjet tanácsadók „rábeszéltek” magyar elvtársaikat Gerő Ernő leváltására. **Helyébe az MDP élére Kádár Jánost állították.** Kádár a Rákosi-korszak egyik ismert politikusa volt, de személyét nem övezte akkora gyűlölet, mint Rákosiét vagy Gerőét. A két világháború között itthon tartózkodott, tehát nem a szovjet megszállókkal érkezett 1945 elején. Belügyminiszterként személyesen vezette Rajk kihallgatását, de később őt is bebörtönözték.

A forradalom vidéken

Október 23-án, a fővárosi eseményekkel párhuzamosan, **több egyetemi városban is sor került megmozdulásokra.** Debrecenben már az első nap (október 23.) halálos áldozata is volt a karhatalmi sortűznek. **24-én a forradalmi hullám elérte a vidéket is,** a rádióból értesülhettek az emberek a budapesti eseményekről. Munkások, egyetemisták vezették a helyi megmozdulásokat. **Az események általában úgy zajlottak le, mint Budapesten.** A felvonulásokat, tüntetéseket az idegen mintájú címer eltávolítása követte. **Nemzeti bizottságok** alakultak, az **iparvidékeken pedig munkástanácsok.**

Miközben a vidéki szovjet alakulatok bevonultak Budapestre, 24-én hajnaltól kezdve szinte megállás nélkül újabb és újabb egységek lépték át Magyarországot keleti határát. Kezdetben a harckocsioszlo-

11 Részlet Nagy Imre rádióbeszédéből, október 24., 12 óra 10 perc: „Nem a bosszúállás, hanem a megbékélés politikáját akarjuk folytatni! Ezért a kormány elhatározta, hogy mindazokat, akik önként és azonnal leteszik a fegyvert, abbahagyják a harcot, nem vonja statáriális eljárás alá, mint ahogy így járt el a magukat eddig megadó csoportokkal szemben is.”

12 Két szemtanú a „véres csütörtökről”: „A Földművelésügyi Minisztérium árkádjai* alá szaladtunk be, nyitva volt a pince vasajtaja, ahol kokszot tároltak, bemene-kültünk, és ott lapultunk meg. Elkezdtek beszélni odalenn, hogy ebben az épületben is vannak ávósok, veszélyes ez a hely, menjünk innen. A forradalmi hangulat gyáva futásba ment át, én a troli végállomása felé rohantam. Megint megszólaltak a golyószórók, és tűz alá vették az árkádokat. Főleg oldalról érték a golyók az oszlopokat, látszik a falon, hogy elsősorban a mai metró épületének tetejéről lőttek.”

„Ahogy visszanéztünk, láttuk, hogy úgy nyolcvan-száz ott fekszenek leterítve. Elcsendesült minden, csak jajgatás hallatszott, egyszer csak megjelentek a mentők. És ami a szemétség teteje, a mentőöket is löni kezdték fentről. Az mézárás volt, először éreztem halálfélelmet, vérfröcskösen tértem haza.”

Tüntető a Parlament előtt

A Parlament előtti sortűz áldozatai • Melyik napon történt a vérengzés?

A mosonmagyaróvári sortűz áldozatai

14 November elsején késő este – felvételtől – elhangzott a rádióban Kádár János beszéde: „Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország nyakáról a Rákosi-uralmat, kivívta a nép szabadságát és az ország függetlenségét, amely nélkül nincs, nem lehet szocializmus. [...]”

Amikor a beszédet a rádió hangfelvételről lejátszotta, már senki sem tudta, hogy hol tartózkodik Kádár (még a felesége sem). Később derült ki, hogy délután a szovjet követségre ment, majd innen Moszkvába vitték. Itt ismertették vele a további forgatókönyvet: a forradalom, szabadságharc leverése után ő lesz a magyar bábkormány miniszterelnöke.

• *Mi volt Kádár tisztsége ekkor? Értékelésed szerint kik ellen tört ki a forradalom? Kiket nem említ?*

15 „[...] A magyar nemzeti kormány [...] kinyilvánítja a Magyar Népköztársaság semlegességét. A magyar nép, a függetlenség és egyenjogúság alapján, az ENSZ alapokmánya szellemének megfelelően, igaz barátságban kíván élni szomszédaival, a Szovjetunióval és a világ valamennyi népével. [...] anélkül, hogy bármelyik hatalmi csoportosuláshoz csatlakoznék.” (Nagy Imre beszéde a szabad Kossuth Rádióban, 1956. november 1.)

Nagy Imre bejelentést tesz a rádióban

pok akadálytalanul haladtak a főváros irányába, később több helyütt a lakosság ellenállásába ütköztek. A fiatalok barikádokat, úttorlaszokat emeltek. Debrecenben a tömeg „élő falként” zárta el a főútvonalat. A szovjet katonák ekkor még kerülték az összetűzést a lakossággal, így arra kényszerültek, hogy mellékutakon folytassák útjukat. Később fegyveres összetűzések voltak vidéken is: Kelet-Magyarországon és a Duna–Tisza közén.

Ezekben a napokban az ország több településén történtek véres események. Október 26-án, **Mosonmagyaróváron** a határőrlaktnyát őrző katonák **sortűzet** adtak le a fegyvertelen tüntetőkre, akik azt követelték, hogy a katonák álljanak át a nép oldalára. A halottak száma száz körül volt. Más vidéki városokban is sortűzek dördültek, halálos áldozatokat követelve. Volt, ahol repülőgépekről lőtték az összegyűlt tömeget.

- Dolgozzátok fel közösen lakóhelyetek vagy egy ahhoz közeli település 1956-os forradalom és szabadságharc alatti történéseit!
- Gyűjts családi történeteket az 1956-os eseményekről!
- Ha tudsz, készíts interjút egy 1956-os visszaemlékezővel!
- Térképezd fel az 1956-os emlékhelyeket és emlékműveket, sírokat a lakóhelyeden és környékén!
- A világháló vagy a helyi könyvtár, levéltár segítségével gyűjts kiadványokat, képeket, újságcikkeket, emléktárgyakat lakókörnyezeted 1956-os eseményeiről! Rendezz kiállítást a gyűjtött anyagból!
- Készíts bemutatót, kiselőadást az adott témában!

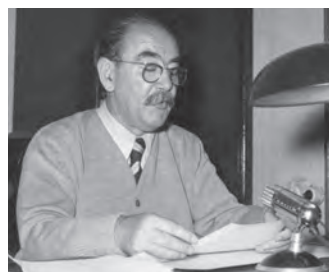
A fordulat, a hatalom meghátrálása

Október 28-ától gyökeres fordulat következett. Nagy Imre az eseményeket **nemzeti demokratikus forradalomnak** minősítette, és bejelentette a tüzszünetet. A kormányfő tárgyalásokat kezdett a szovjetekkel, akik ígéretet tettek arra, hogy csapataik elhagyják a fővárost, és tárgyalások kezdődnek az országból való kivonulásukról is. Feloszlatták az ÁVH-t, és általános amnesztiát hirdettek.

Újjászerveződtek az 1947–1948-ban elszorvasztott demokratikus pártok. A legjelentősebbek most is a korábbi nagy pártok voltak: a **Független Kisgazda-, Földműves- és Polgári Párt**, a **Szociáldemokrata Párt** és a **Nemzeti Parasztpárt** (Petőfi Párt néven). A Magyar Dolgozók Pártját feloszlatták, helyette **új kommunista párt alakult, Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP)*** elnevezéssel, a forradalmat látszólag elfogadó kommunisták vezetésével. Az MSZMP vezetője (első titkára) Kádár János lett. Megkezdtek a többpártrendszerű*, demokratikus választások előkészítését. **Magyarországon győzött a forradalom.** **14**

• *Mikor és milyen körülmények között jött létre a Magyar Dolgozók Pártja? (Segít a hetedikes tankönyv 222. oldala.)*

Pénteken (november 2.) véget ért a sztrájk, megkezdődött a fővárosi közlekedés helyreállítása. Az emberek a hétfői békés munkakezdésre készültek. Nagy Imre a rádióban bejelentette az **egypártrendszer megszüntetését** és az 1945 után

működött **négypárti koalíció** helyreállítását. November elején átalakították a kormányt, amelyben helyet kaptak többek között a **kisgazda Tildy Zoltán** is. **Nagy Imre kinyilvánította Magyarország függetlenségét és semlegességét.** **15**

- Mit tanultunk korábban Tildy Zoltánról? (Segít a hetedikes tankönyv 218. oldala.)
- Hogyan érintette a Varsói Szerződést Nagy Imre bejelentése?

A Magyar Rádió – amely **Szabad Magyar Rádió**nak nevezte magát – irányítását új, a forradalom mellett álló vezetők vették át. Közleményben jelentették be, hogy szakítanak a múlttal, amikor is a rádió „*hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon*”.

Szovjet tankokkal a népakarat ellen

A szovjet csapatok az ígéret ellenére nem hagyták el a fővárost, sőt újabb és újabb páncélos erők érkeztek a keleti határon keresztül Magyarországra. A szovjetek körülvették és lezárták valamennyi magyar repülőteret, arra hivatkozva, hogy sebesültjeiket légi úton fogják elszállítani.

Moszkvában október utolsó napján **döntés született arról, hogy a magyar forradalmat összpontosított katonai támadással leverik**. Hruscsov, a szovjet kommunista párt első titkára tanácskozott a „baráti szocialista államok” vezetőivel (kinai, lengyel, román, csehszlovák és jugoszláv kommunista pártvezetőkkel). Mindannyian egyetértettek a szovjet beavatkozással. A háborúvá szélesedő közel-keleti konfliktus (a szuezi válság) kapóra jött a szovjet vezetésnek, mert elterelte a világ figyelmét a magyarországi eseményekről. **16 17**

- Mit tanultunk a szuezi válságról? (Hetedikes tankönyv, 198. oldal.)
- Miért volt érdeke a többi szocialista ország vezetőjének, hogy Magyarországon leverjék a forradalmat? Gyűjtsetek össze minél több érvet!

November 3-án **magyar–szovjet katonai tárgyalások** kezdődtek a szovjet haderő kivonásának részleteiről. Mint később kiderült, szovjet részről csak a félrevezetés szándékával. A szovjetek éjjelkor – a nemzetközi jog durva megsértésével – letartóztatták a magyar küldöttséget, köztük Maléter Pál honvédelmi minisztert is. Néhány óra múlva, **november 4-én hajnalban ágyúdörgésre ébredt Budapest és a nagyobb városok lakossága**. Kezdetét vette **a szovjet haderő nagy erejű támadása hazánk ellen**. **18**

16 A szuezi válság idején az Egyesült Államok elítélte az angol és francia támadást. Ugyanakkor az Egyesült Államok a Szovjetuniót megnyugtatta, hogy Lengyelországot és Magyarországot „nem tekinti szövetségesének”. Ezzel gyakorlatilag szabad kezet adott Moszkvának a katonai beavatkozásra hazánkban.

• Miért nagy jelentőségű a Szezei-csatorna a nemzetközi hajózás szempontjából? A diplomáciai virágnyelven fogalmazott „nem tekinti szövetségesének” mit jelent a mindennapi nyelvre lefordítva?

17 Hruscsov szovjet pártfőtitkár magához hívatta a Varsói Szerződés csapatainak parancsnokát, és megkérdezte tőle, mennyi időbe telne a magyar felkelés leverése. A marsall rövid gondolkodás után válaszolt:

– Három napba.

– Akkor lásson hozzá, készítse elő – folytatta Hruscsov. – Majd szólunk, ha eljön az ideje.

Maléter Pál (a kép szélén, jobboldalt) a szovjetekkel tárgyal • Miről folyt az egyezkedés?

18 November 4-én reggel 5 óra 20 perckor felhangzott a rádióban Nagy Imre hangja: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azaz a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével.” A felhívás után a rádió a *Himnusz*t, majd a *Szózatot* közvetítette.

A Margit híd felől érkeznek a belvárosba a szovjet tankok november 4-én hajnalban

19 A kis, szabad rádióadók közül az egyik Rákóczi Rádió néven sugárzott. Részlet egy felhívásából: „Nagy túlerővel [szemben] harcolunk! Lehet, hogy rádiókat is nemsokára meg fogják semmisíteni. Partizánharcban tovább fogunk harcolni! [...] Sürgős, nagyon sürgős segítséget kérünk, fegyveres segítséget Magyarországnak! Kérjük segélyhívásunkat Eisenhower (ejzenháuer) elnöknek továbbítani. [...] Adásunkat továbbra is figyeljétek. Mihelyt lesz egy kis idő, hogy a tüzelőállásból visszajöjjünk a rádióhoz, ismét adunk tovább. Figyelem, figyelem! Sürgős beavatkozást kérünk! – Vége.”

20 A főváros katonai parancsnoka (Király Béla tábornok) korábban több alkalommal is jelentést tett Nagy Imrének a katonai helyzetről, aki megtiltotta a katonai ellenállást. A parancsnok ez után szabadságharcos egységeivel a budai hegyekre vonult, majd a túlerő elől Nyugatra távozott. Csepelen például még november 10-e után is dörögtek a fegyverek. A pécsi felkelők (mintegy 6-700 fő) a Mecsekbe húzódtak vissza, ahol november végéig tartották magukat! A támadó szovjet erők nemcsak létszámban jelentettek nagyobb erőt, de minőségben is jobbak voltak, mint az eddig felvonuló egységek. Új harcokcsijai ellen a „Molotov-koktélok” és a szabadságharcosok egyéb kezdetleges fegyverei már hatástalannak bizonyultak. Ezek a tankok már úgy készültek, hogy a „Molotov-koktélból” kiömlő égő benzin vagy petróleum kevesebb kárt tett bennük.

21 A Kádár vezette kormány *Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány*nak nevezte önmagát. Valójában azoknak volt igazuk, akik azt állították róla, hogy

- nem forradalmi (éppen ellenkezőleg: ők verték le a forradalmat);
- nem munkás-paraszt (hiszen éppen a munkások és parasztok forradalmát verte le);
- nem kormány (mert tagjait Moszkvában jelölték ki, magyar alkotmányos felhatalmazása nincs).

22 Ahogy Albert Camus (kamű) francia író megfogalmazta: „A cserbenhagyott, elárult és leverett magyar forradalom ütötte az első be nem gyógyuló sebet a bolsevizmuson, felnyitva a nyugat-európai értelmiség szemét arra, hogy a bolsevizmus nem az emberiség boldog földi paradicsoma, hanem a történelem zsákutcája.”

Megrongált szovjet tank, rajta a következő felirattal: szovjet–magyar barátság • Hogyan értelmezhető ez a felirat a november 4-i eseményeket követően?

Hruscsov a hadművelettel gyors győzelemre számított, de a szabadságharcosok kezdetleges fegyverei ellenére a harcok országszerte körülbelül tíz napig tartottak. A Magyar Honvédséget lefegyverezték, de maradtak olyan egységek, amelyek a nem katonaként fegyvert fogó szabadságharcosokkal együtt még további komoly és hősies ellenállást fejtettek ki. A páratlan kitartás oka a haza védelme és a végső elkeseredés mellett az a remény volt, hogy a Nyugat be fog avatkozni: meghátrálásra kényszeríti a szovjet haderőt, legalábbis kemény diplomáciai fellépéssel. **19** A segítség elmaradt. **Az elsőprő szovjet túlerőnek** november 10-ére többnyire **sikerült legyőznie a szabadságharcos csoportokat.** Ekkorra elfogyott a lőszer, legfőképp a tankok ellen bevethető páncéltörő lövedék. Az országban **elszórta folytatódott az ellenállás.** **20**

Nagy Imre társaival és azok családtagjaival november 4-én a jugoszláv követségre menekült, ahol Tito, a jugoszláv államfő menedéket ajánlott számukra, és hetekig ott tartózkodtak. Ugyanakkor a pár nappal a támadás előtt a szovjetekhez távozott Kádár János vezetésével megalakult a **Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány, amely együttműködve a megszállókkal, kérte a szovjetek fegyveres beavatkozását.** **21**

A magyar forradalom a világtörténelem színpadán

Az 1956-os magyar forradalom kitörését, hősi küzdelmét és eltiprását alapvetően határozták meg a vele párhuzamosan zajló világtörténelmi folyamatok és események.

Az osztrák államszerződés megkötésével megszűnt a magyarországi szovjet megszállás indoka. (Hetedikes tankönyv, 187. oldal.) A sztálinizmus bűneinek leleplezése és a Szovjetunió és Jugoszlávia kibékülése idézte elő Rákosi bukását. A lengyel felkelés melletti tüntetés forradalomba, majd szabadságharcba torkollott, amelynek világtörténelmi jelentősége vitathatatlan. **A magyar forradalom és szabadságharc volt az első kísérlet a XX. század totális diktatúráival szemben egy ország függetlenségének és szabadságának (demokratikus polgári rendjének) helyreállítására.**

Az első **határozott nem a sztálinista berendezkedéssel szemben, az első kezdeményezés az államszocialista rendszer lebontására.** **22** Felfigyelt az egész világ közvéleménye a szabadságért

küzdő magyar nép hősie ellenállására a világ egyik legnagyobb katonai hatalmával szemben. *Rokonszenvtüntetések és segélykampányokat* szerveztek világszerte nemcsak Nyugaton, hanem a keleti blokk országaiban (Lengyelország, Románia) is. Számos országból érkezett vér, gyógyszer és élelmiszer a Magyar Vöröskereszt számára. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa még sokáig napirendjén tartotta a „magyar kérdést”, de elítélő határozatot nem tudott hozni a szovjet vétó miatt. ²³

• *Mi a szerepe az ENSZ Biztonsági Tanácsának? Hogyan működik? (Hetedikes tankönyv, 187. oldal.)*

A nyugati hatalmak – elsősorban az Amerikai Egyesült Államok – nagyhatalmi politikájában viszont nem következett be lényegi változás, csak nyilatkozatokban ítélték el a szovjet agressziót. A magyar forradalom politikai támogatása a nyugati hatalmak részéről, katonai segítségnyújtás nélkül *nem jelentett valódi segítséget Magyarországnak*. Bár a magyar közvélemény jelentős része számított a nyugati segítségre, az **Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei nem akartak újabb világháborút kirobbantani, nem akartak beavatkozni a szovjet tömb területén**. Többször a szovjetek tudtára adták, hogy *Magyarországot nem tekintik szövetségesüknek*. A szovjetek ezt úgy értelmezték, hogy szabad kezet kapnak a forradalom leverésére.

A *suezi válság*, az Egyiptom elleni angol–francia–izraeli támadás a magyar forradalommal egy időben zajlott, így *elterelte a figyelmet népünk szabadságharcáról, és megosztotta a nyugati hatalmakat*, hiszen azt mind a két szuperhatalom elítélte.

Hruscsov és a többi kommunista ország vezetői attól féltek, hogy *más szocialista országokra is áttérjedhet a forradalom*, és ez a szovjet tömb felbomlásával, de legalábbis meggyengülésével fenyeget, ezért a katonai beavatkozás mellett döntöttek.

A szabadságharc katonai értelemben elbukott, de hasonlóan a Rákóczi-szabadságharchoz vagy 1848–1849-hez, *a megelőző állapotokat nem lehetett visszaállítani, és megnyílt a kompromisszumkötés lehetősége*: az ország népe belátta, hogy *külső segítségre nem számíthat, így a harc reménytelen*. A visszatérő kommunista hatalom pedig újabb forradalmi megmozdulásoktól tartva, lassan engedett. *A diktatúra szorítása oldódott, az életkörülmények javultak, és Magyarország a legélhetőbb országgá vált a kommunista tábor országai között*.

²³ A forradalom eltiprása és a brutális megtorlás megdöbbentette a világot. 1956 novemberében az ENSZ napirendjére tűzte a „magyar kérdést”. Az Amerikai Egyesült Államok javaslatára öttagú küldöttséget bíztak meg a magyarországi események vizsgálatával. A küldöttség tagjait a Kádár-kormány nem engedte be az országba. A bizottság így csak a Nyugatra emigrált tanúk meghallgatásával vizsgálódhatott. 1957 nyarán az ENSZ Közgyűlés elfogadta a bizottság jelentését. Ebben egyértelműen elítélték a szovjet intervenciót*. A jelentés a forradalom okaként a magyar nép jogos szabadságvágyát jelölte meg. Az ENSZ-bizottság jelentése szerint Magyarországon népfelkelés zajlott le, és a szovjet beavatkozás törvénytelen volt.”

A magyar kérdéssel foglalkozó ENSZ-bizottság tolmácsának (Héderváry Klára) visszaemlékezése: „A tanúk magyarul tettek vallomást, ezt magnóra vettük [...]. Többségük kérte az anonimitást [névtelenséget], hogy a jegyzőkönyvekben ne szerepeljen a nevük. Jogosan. Török István például 1958-ban hazatért, koholt váddal letartóztatták, majd kivégezték.”

A Közgyűlés évről évre foglalkozott a „magyar kérdéssel”. 1962 decemberében, a készülő általános politikai amnesztia hírére vették le az ENSZ napirendjéről.

• *Nézz utána, hogy mikor vették föl Magyarországot az ENSZ-be! Ki az „emigráns”? (Segít a hetedikes tankönyv kisleksikona.) Mondj korábban tanult példát arra, hogy az ENSZ katonai erővel akadályozta meg a kommunista terjeszkedést! (Segít a hetedikes tankönyv 199. oldala.) Vajon hazánk esetében miért nem tette ezt?*

Vázlat

A forradalom közvetlen előzményei:

– ellenzéki kritikák felerősödése.

1956. október 23.: tüntetés → a forradalom kezdete (Magyar Rádió székháza).

Nagy Imre második miniszterelnöksége (október 24.).

Szovjet támadás → szabadságharc – fegyveres ellenállási központok („pesti srácok”); a vidék forradalma, sortűzek (Mosonmagyaróvár).

Október 25.: Kossuth téri tömeggyilkosság. Gerő Ernő helyett

Kádár János a párt élén.

Október 28.: a forradalom győzelme:

- a többpártrendszer helyreállítása;
- ígéret a szovjet csapatok kivonására;
- MDP → MSZMP (Kádár).

November 1.: a függetlenség és a semlegesség kimondása.

November 4.: szovjet támadás Magyarország ellen.

Összefoglaló kérdések

1. Melyek voltak a MEFESZ legfontosabb követelései?
2. Mi a különbség a tüntetés, a forradalom és a szabadságharc között? Melyik mikor kezdődött 1956-ban Magyarországon?
3. Miért lyukas a forradalmat jelképező nemzeti színű lobogó?
4. Mi történt október 23-án este a három legfontosabb budapesti helyszínen?
5. Hol voltak a budapesti ellenállás főbb központjai?
6. Mi volt a „véres csütörtök”?
7. Mondj más – vidéki – példákat a tömeggyilkosságokra!
8. Melyik nap tekinthető a forradalom győzelmének? Miért?